

**Remissvar på SOU 2004:61, En översyn av Brottsoffermyndigheten
Betänkande av Utredningen om Brottsoffermyndigheten.**

Kriminologiska institutionens remissvar på betänkandet *En översyn av brottsoffermyndigheten* kommer att begränsas till i huvudsak den del som avser den viktimologiska forskningen. Institutionen ställer sig kritisk till det sätt på vilket Brottsoffermyndigheten förvaltat uppdraget att fördela medel till forskning om brottsoffer och föreslår att medlen fortsättningsvis ska fördelas av annan myndighet.

Institutionen vill inledningsvis lyfta fram utredningens mer allmänna förståelse av brottsofferfrågornas plats i kriminalpolitiken. Denna förståelse förefaller i sin tur starkt präglad synen på hur stödet till den viktimologiska forskningen skall bedrivas. Brottsoffrets framväxt som offentlig fråga är den kanske enskilt största förändringen i kriminalpolitiken under de senaste tre decennierna. Att bättre uppmärksamma de behov olika människor och grupper har som utsatts för brott är också otvetydigt bra. Samtidigt inrymmer brottsofferfrågorna spänningar och motsägelser. Att, som förordas av utredningen, ge Brottsoffermyndigheten vidgade ansvarsområden och ett tydligare mandat kan inte ske utan att brottsofferfrågorna utsätts för en mer grundläggande analys. Utan en sådan analys är det svårt att hävda att "trots dessa satsningar krävs det mer för att brottsofferfrågorna skall få fullt genomslag".

Den bristande överensstämmelsen mellan teori och praktik, som utredningen pekar på, kan tänkas ha sin grund just i brottsofferfrågornas komplexitet. Människor som själva begår mycket brott är också ofta de som är mest utsatta för brott. Strävan att förstärka brottsoffrens

ställning möts av motkrafter som ställer krav på självskydd, t. ex. försäkringsbranschens alltmer skärpta villkor hos offer för brott för att få ut ersättning. Både individer och grupper motsätter sig också av olika skäl att definieras som brottoffer.

Brottsofferstatusen tenderar även att utvidgas så att alla – och därmed i praktiken ingen – blir brottsoffer. Stora företag och organisationer framställer sig som offer för brott och kräver statens skydd, där kanske affärspraxis i stället borde förändras. Olika yrkesgrupper, inklusive polisen, ser sig utifrån ett fackligt perspektiv i tilltagande grad som offer för våld och hot i arbetet. I betänkandet anges att ”bland annat tillkommer hela tiden nya brottsoffergrupper som exempelvis offer för terroristbrott och olika trafikbrott”. Och i den politiska debatten ses alltmer hela samhället som offer för brott med påföljande krav på kriminaliseringar och straffskärpningar. Utvecklingen tycks väl illustrera vad den danske historikern Henrik Jensen benämnt ”offrets århundrade”.

Mot denna bakgrund präglas betänkandet av en förställning om ”det ideala offret”. Denna icke problematiserande hållning gör sig även gällande i avsnittet om den viktimologiska forskningen. Detta yttrar sig bland annat i betoningen av nyttan av den viktimologiska forskningen. Forskningen skall också samordnas på olika sätt och departements- och myndighetsperspektivet är tydligt.

Genom hänvisning till Brottsoffermyndighetens pågående viktimologiska forskningsprogram, som skall verka till och med 2007, underlåter utredningen att göra en utvärdering av den forskningsrådsverksamhet som pågått i över tio år. Brottsoffermyndighetens verksamhet på detta område reser nu principiellt viktiga frågor. En bild kan erhållas från myndighetens hemsida, där uppgifter ges om beviljade anslag från de senaste sex ansökningstillfällena till och med våren 2004.

Nära hälften av de beviljade anslagen (exklusive konferensbidrag) har gått till forskning om mäns våld mot kvinnor och ytterligare en dryg fjärdedel till projekt om barns utsatthet för våld eller barn i rättsprocessen. Dessa områden är naturligtvis viktiga och det är positivt att Brottsoffermyndigheten har lyft fram och stött forskning om våld mot kvinnor och barn. Frågan är dock vad som inte lyfts fram. Vilka brottsoffer måste historievetskapen om hundra år tro saknades i Sverige i början av 2000-talet om forskningen baseras på

Brottsoffermyndighetens arkiv? Med reservation för svårigheten att tolka knapphändiga projekttitlar saknas helt eller så gott som helt beviljade projekt om t. ex. våld mot män, våld i socialt och ekonomiskt utsatta grupper, yrkesrelaterat våld, våld och annan brottslighet riktad mot ungdom, offer för egendomsbrottslighet, offer för ekonomisk brottslighet och offer för brott i vägtrafiken.

Det kan nu kanske invändas att fördelningen av anslag styrs av de prioriteringar som Brottsoffermyndigheten gör. Detta skjuter dock bara frågan ett steg bakåt. Varför har just dessa områden prioriterats? Nu öppnar Brottsoffermyndigheten visserligen för andra ämnen än de direkt prioriterade. Det rör sig dock om ganska snäva frågeställningar, som det också är svårt att förstå varför just de skulle vara mest angelägna.

I Brottsoffermyndighetens forskningsprogram från 2002 anges: "Femtio år efter viktimologins uppkomst är, även internationellt, stora områden inom viktimologin utforskade. Det finns ännu inte någon litteratur om viktimologins framväxt, historia och framtida utveckling. Det är en källa till oro bland dem som intresserar sig för rörelsens fortsatta utveckling". Där det finns ett sådant intresse i Sverige förefaller dock Brottsoffermyndigheten mindre intresserad. Ansökningar som tar sig an teman av denna art avvisas. Det är också symptomatiskt att i en för övrigt förtjänstfull genomgång av svensk viktimologisk forskning, som publicerats av Brottsoffermyndigheten, saknas antologin *Det motspänstiga offret*. Då forskningsprogrammet skrevs var detta antagligen det enskilt viktigaste svenska forskningsarbete med alternativa perspektiv på brottsoffret.

Centrala frågor både teoretiskt och praktiskt och som nu inte särskilt uppmärksammats i Brottsoffermyndighetens forskningsverksamhet är t. ex.: Hur påverkar brottsoffret lagstiftningen, rättsväsendet och kriminalpolitiken i övrigt? Vilka aktörer formar i dag området med konsekvenser för framtiden? Hur utnyttjas brottsoffret för att främja andra intressen än just brottsoffrets? Vilka är målkonflikterna inom brottsofferområdet?

Den beskrivning av forskningsläget, inklusive den av förekomsten av handledare och forskningsmiljöer, som görs i betänkandet, förefaller nu ganska styrd av den forskning som föredras av Brottsoffermyndigheten. Betänkandet präglas av en tydlig förförståelse. Tillsammans med Brottsoffermyndigheten bidrar härmed utredningen till att konstruera en

speciell bild av brottsoffret. Denna bild kan sedan förväntas bli reproducerad i aviserade, samlade forskningsprogram.

Mot bakgrund av denna analys och för att säkerställa en bredare forskning anser Kriminologiska institutionen att Brottsoffermyndighetens medel för anslag till viktimologisk forskning bör flyttas över till något av forskningsråden eller i enlighet med förslaget av 2003 års BRÅ-utredning (SOU 2004:18) till Brottsförebyggande rådet.

Beslut om detta remissvar har fattats av Kriminologiska institutionens styrelse den 27 oktober 2004.

För Kriminologiska institutionen

Henrik Tham
Professor

Eva Tiby
Fil. dr.